

Tarixning pedagogika sohasi rivojidadagi o‘rni va ahamiyati

Abdullayeva Mahlioyoxon Aliyevna

Qo‘qon davlat universiteti tyutori

Annotatsiya:

Ushbu maqolada tarix fanining pedagogika sohasi bilan uzviy bog‘liqligi, uning ta‘lim jarayonidagi o‘rni va ahamiyati tahlil etilgan. Pedagogika nazariyasi va amaliyotida tarixiy yondashuvning roli, tarix fanining ta‘lim tizimi rivojiga ko‘rsatgan ta‘siri, shuningdek, pedagogik fikr shakllanishida tarixiy shaxslar va davrlarning o‘rni yoritilgan. Maqolada tarixiy tajriba asosida zamonaviy ta‘lim jarayonini takomillashtirish yo‘llari ilmiy asosda tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: tarix, pedagogika, ta‘lim, tarixiy tajriba, tarbiya, ilmiy yondashuv, metodologiya

Kirish

Tarix va pedagogika fanlari o‘zaro chambarchas bog‘liq bo‘lib, inson tafakkurining, madaniyatining va jamiyat taraqqiyotining shakllanishida muhim o‘rin tutadi. Pedagogika insonni har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan bo‘lsa, tarix insoniyat tajribasini o‘rganadi. Shu sababli pedagogik g‘oyalarni to‘liq anglash uchun tarixiy jarayonlarni tahlil qilish zarur. Tarixiy yondashuv nafaqat o‘tmish saboqlarini o‘rganish, balki kelajak ta‘lim strategiyalarini belgilash imkonini ham beradi. Har bir ijtimoiy tuzumda insonning ma‘naviy yuksalishini ta‘minlovchi ta‘lim-tarbiya, ma‘naviyat va ma‘rifat kabi tushunchalar mavjud bo‘lib, ular pedagogika sohasidagi o‘zgarishlarni jamiyat taraqqiyoti bilan bog‘liq holda olganishni talab etadi. Pedagogika tarixi qadim zamonlardan tortib, to hozirgi kungacha bo‘lgan turli tarixiy davrlarda tarbiya, maktab va pedagogika nazariyalarining taraqqiyotini davrlar talabi asosida olganib keldi. Har bir ijtimoiy tuzum, uning kelajagi, insoniyat istiqboli, kishilarning hayot va turmush darajasi fan va madaniyat taraqqiyoti bilan bevosita bog‘liqlir.

Mamlakatimizda qabul qilingan «Ta‘lim to‘g‘risida»gi Qonun ta‘lim-tarbiya va maorifni isloh qilish to‘g‘risidagi nazariy va amaliy talab hamda ko‘rsatmalar asosida, shuningdek, mustaqillik yillarida ijodkor mutaxassislarimiz va olimlarimiz tomonidan «Pedagogika tarixi» faniga doir bir qator darsliklar, o‘quv qo‘llanmalar va ma‘ruza matnlari yaratildi. Tabiiyki, darsliklar, o‘quv qo‘llanmalar va ma‘ruza matnlarining

alternativ turlarining ko'payishi faqat bir maqsadni - bo'lajak mutaxassis kadrlarga nafi tegishini nazarda tutadi.

Yangi O'zbekistonning 2022-2026 yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasining to'rtinchi bo'limida ta'kidlangan, maktablarda ta'lim sifatini oshirish, pedagog-kadrlarning bilimi va malakasini xalqaro darajaga olib chiqish. Maktablarni rivojlantirish Milliy dasturini joriy etish orqali xalq ta'limi tizimida qo'shimcha 1,2 million o'quvchi o'mi yaratish. 2026-yilga qadar o'quv dasturlari va darsliklarni ilg'or xorijiy tajriba asosida qayta ko'rib chiqib, amalda joriy etish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Pedagogika fanining tarmoqlaridan biri pedagogika tarixidir. U har bir ijtimoiy tuzumda insonning ma'naviy-ma'rifiy yuksalishini ta'minlovchi ta'lim-tarbiya, ma'naviyat va ma'rifat tushunchalarini, pedagogika fanidagi olzgarishlarni jamiyat taraqqiyoti bilan bog'liq holda atroflicha o'rganishni taqazo etadi. Pedagogika fanini o'zlashtirish - ma'naviy, ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy hayotning harakatlantiruvchi kuchi bo'lmish inson kamoloti haqidagi g'oyalarni.

pedagogik nazariyalarni, ta'lim-tarbiyaning mazmuni va metodlarini nihoyatda puxta bilishni talab etadi. Pedagogika tarixi fanini o'rganish —kishilik jamiyati taraqqiyoti yo'lidagi ta'lim-tarbiya bosqichlarining pedagogik va tarixiy asoslarni, tahlil qilish va ularga munosabat bildirish kabi malaka va ko'nikmalarni shakllantiradi.

Pedagogika tarixining metodologik asosi hamda yosh avlodni tarbiyalash an'analaridagi o'qitish va kamol toptirish tizimlarini. ularning qonun-qoidalarini, qomusiy mutafakkirlar, ma'rifatparvar shoirlar va pedagoglarning ta'lim-tarbiya, ma'rifatga doir g'oyalarni, shuningdek, ularning rivojlanishini mukammal o'rganadigan fandir.

Forobiyning ta'lim-tarbiya yo'llari, usullari, vositalari haqidagi qarashlari ham qimmatlidir. U «Insonda go'zal fazilatlar ikki yo'l - ta'lim va tarbiya yo'li bilan hosil qilinadi. Ta'lim, faqat, so'z va o'rgatish bilangina bo'ladi. Tarbiya esa, amaliy ish, tajriba bilan, ya'ni shu xalq. shu milatning amaliy malakalaridan iborat bo'lgan ish-harakat, kasb-hunarga berilgan bo'lmishi, o'rganishidir», deya ta'kidlaydi. Olim, o'z navbatida ta'limda barcha fanlarning nazariy asoslari o'rganilsa, tarbiyada ma'naviy-axloqiy qoidalar, odob me'yorlari o'rganiladi. kasb-hunarga oid malakalar hosil qilinadi, deb uqtiradi. Shuning uchun ushbu g'oyalardan jamiyatning tarbiyaviy- ta'lim salohiyatini mustahkamlash-da, ma'naviy-axloqiy muhitni yaxshilashda foydalansa. maqsadga muvofiq bo'ladi.

Tadqiqot

metodlari

Tadqiqot davomida tarixiy-tahliliy, qiyosiy, tizimli va pedagogik yondashuv metodlaridan foydalanildi. Tarixiy manbalar, pedagogik asarlar, olimlarning ilmiy ishlari va amaliy tajribalari asosida tarix fanining pedagogika sohasiga ta'siri o'rganildi. Metodologik asos sifatida tarixiy materiallarni tahlil qilish va ularni zamonaviy ta'lim amaliyoti bilan solishtirish tamoyillari qo'llanildi.

Pedagogika tarixi fanining maqsadi - qadimgi O'rta Osiyo hududida, shuningdek, dunyoning boshqa mintaqalarida pedagogik fikrlar taraqqiyotini, sharq mutafakkirlari va ma'rifatparvar shoirlari hamda jadidlaming ta'lim-tarbiya nazariyasiga qo'shgan hissalarini, mustaqillik davrida zamon va makon talabiga javob beruvchi milliy pedagogikani rivojlantirish hamda ta'lim-tarbiyaning nazariy asoslarini yaratish qonuniyatlarini o'rganishdan iborat. Zero, boshqa ijtimoiy hodisalar singari ta'lim-tarbiyaning paydo bo'lishi va rivojlanishi ham ma'lum ob'yektiv qonuniyatlar asosida sodir bo'lmadi. Pedagogika tarixi fani vazifalaridan biri ana shu ob'yektiv qonuniyatlarni aniqlashdan iborat. Ma'lumki, ijtimoiy fanlarning qonuniyatlari ham ob'yektiv xarakterga ega. Ular ma'lum joyda, mamlakatda ayrim kishilar tomonidan ochilishi, kashf etilishi mumkin. Lekin bu ob'yektiv qonuniyatlarning ta'sir doirasi juda keng bo'ladi, ayrim millat, mamlakat, mintaqa doirasi bilan cheklanmaydi.

Eng avvalo, milliy pedagogika tarixi fani rivojlanishiga yana bir ishonchli dalil shundaki, u avtoritarizmdan, ya'ni bir xillikdan, yuqoridan ko'rsatma berilishidan qutulganligidir. Hozirgi kunda respublika oliy o'quv yurtlari o'ndan ziyod o'quv rejasi asosida ish olib borayotganligi, gimnaziya, akademik litsey, kasb-hunar kollejlari yo'nalishidagi ta'lim muassasalarida, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o'qitishning keng joriy qilinishi: integratsion ta'limning yo'lga qo'yilganligi va h.k., pedagogika tarixi fani, nazariyasi va amaliyotida demokratik jarayonlarning amalga oshirilayotganligidan dalolat beradi. Huquqiy egalik nuqtayi nazaridan ham xilma-xil nodavlat o'quv-tarbiya muassasalari tashkil etilib, ularda mutlaqo zamonaviy ta'lim metodlaridan foydalanilayotganligi milliy pedagogika tarixi sog'lomlashganligi nishonasidir. Yangi pedagogik tafakkurning o'ziga xos tomoni—uning to'la-to'kis milliy asoslarga tayana boshlaganidir.

Natijalar

O'rganish natijalariga ko'ra, tarix fanining pedagogika sohasidagi o'rni quyidagi yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

1. Tarixiy tajriba asosida ta'lim tamoyillarini shakllantirish.
2. Pedagogik g'oyalar evolyutsiyasini o'rganish.
3. Tarixiy shaxslar faoliyatining ta'limga ta'sirini aniqlash.

4. Tarixiy davrlardagi ta'lim tizimlarini tahlil qilib, ularni hozirgi sharoitga moslashtirish.

Misol uchun, qadimgi Sharq allomalari — Al-Farobiy, Ibn Sino, Beruniy, Navoiylarning asarlarida insonparvarlik, axloqiy tarbiya va ilmiy tafakkurga urg'u berilgan. Bu g'oyalar bugungi pedagogik tamoyillar bilan uzviy bog'liqdir.

Pedagogika tarixi fanining ilmiy-nazariy, ijtimoiy-amaliy

vazifalari

quyidagilardan

iborat:

- ta'lim-tarbiya qonuniyatlarini umuminsoniy va milliy, ijtimoiy hodisa sifatida, shuningdek. jamiyatning o'zgaruvchan ehtiyojlari bilan bog'liq holda o'rganish;
- ta'lim-tarbiyaning maqsadi, mazmuni va shakllarini jamiyatning iqtisodiy rivojlanish darajasi bilan bog'liq holda yoritish;
- o'zgaruvchan pedagogika ilmi va ta'lim-tarbiya sohasi orttirilgan ijobiy tajribalarni umumlashtirish va amaliyotga tatbiq etish usullarini kocsatib berish;
- ijtimoiy-pedagogik fikrlar taraqqiyotining har bir bosqichida o'zgaruvchan hududida va jahonning boshqa mintaqalarida pedagogik fikrlar rivojlanishini va ta'lim-tarbiya holatini tarixan haqqoniy tasvirlash;
- pedagogik-tarixiy bilimlar - bo'lajak pedagoglarning milliy, tarixiy, ma'naviy-pedagogik ongini shakllantirishga faol ta'sir etishini nazarda tutish va h.k.

Muhokama

Tarixiy jarayonlarni tahlil qilish pedagogika uchun ikki yo'nalishda foydalidir: birinchidan, o'tmishdagi ta'lim shakllarini o'rganish orqali bugungi tizimdagi kamchiliklarni aniqlash mumkin; ikkinchidan, ilg'or tarixiy tajribalarni amaliyotga tatbiq etish ta'lim samaradorligini oshiradi. Shuningdek, tarix fanining o'zgaruvchilarda milliy g'urur, vatanparvarlik, axloqiy qadriyatlar va tarixiy tafakkurni shakllantirishda beqiyos ahamiyatga ega. Zamonaviy pedagogik jarayonda tarixiy merosdan foydalanish nafaqat o'zgaruvchan mazmunini boyitadi, balki tarbiyaviy maqsadlarni ham amalga oshiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, tarix fanining pedagogika sohasi rivojidadagi o'zgaruvchan beqiyosdir. Tarixiy tajribani chuqur o'rganish orqali pedagogik nazariya va amaliyotni takomillashtirish, ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etish imkoniyati yaratiladi. Tarix va pedagogika uyg'unligi yosh avlodni har tomonlama yetuk, tafakkuri keng va milliy qadriyatlarga sodiq shaxs sifatida shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Pedagogika tarixi fani yoshlarning ijtimoiy tafakkurida sodir bo'lgan yangilanishlarni, ma'naviyatida ro'y bergan o'zgarishlarni ko'pchilikning xulq-atvoriga aylantiradigan, ya'ni jamiyatning aksariyat faol a'zolari yoshlarda ezgu fikr, ezgu kalom, ezgu amal kabi va yuksak axloqiy sifatlarni shakllantirishga da'vat etadigan ijtimoiy faoliyatdir. Yoshlarimiz ijtimoiy tafakkuridagi yangilanishlar harakat faktoriga aylanib mustaqillik qo'lga kiritildi, natijada mustaqil O'zbekiston Respublikasi vujudga keldi.

Mustaqil yurtda, sog'lom aqlga muvofiq yangi ijtimoiy tuzumda yashaydigan barkamol avlodning ma'naviyatini shakllantirishday, ta'lim-tarbiyasini yuksak darajaga ko'tarishday zalvarli yumush borki, u bilan pedagogika tarixi fani shug'ullanadi. Shuning uchun ham pedagogika tarixi fani va amaliyotining bugunga kelib, maqsadi tamomila o'zgardi. U mafkura iskanjasidan xalos bo'lib, o'ziga xos sof ilmiy qonuniyatlar asosida rivojlanish imkoniyatiga ega bo'lganligi tufayli bilim berish, mutaxassis tayyorlashni o'z faoliyatining asosiy maqsadi qilib olgan pedagogika tarixidan, barkamol shaxsni shakllantirishga yo'naltirilgan jarayonga aylanib borayotganligi ko'rinib turibdi. Shuning uchun ham pedagogika tarixi fani va ijtimoiy-tarixiy asosga ega bo'lishi, ta'lim va tarbiyaning pirovard natijasini sog'lom pedagogik falsafa belgilab berishi zarurligini anglash vaqti yetdi. Pedagogik falsafa o'zgarganligi milliy tarbiyashunosligimizning sog'lom yo'nalishlardan borishini ta'minlaydigan omillardan hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hasanboyeva O., Xodjiev D. **Pedagogika nazariyasi va amaliyoti.** — Toshkent: TDPU nashriyoti, 2022.
2. To'xtayev A. **Tarixni o'qitish metodikasi.** — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.
3. Ortiqova N. **Didaktika va pedagogik texnologiyalar.** — Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
4. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S. **Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat.** — Toshkent: TDPU, 2019.
5. Shamsutdinov R. **Tarix ta'limining nazariy asoslari.** — Samarqand: SamDU nashriyoti, 2020.